

HRVATSKI NOVINARI I PUBLICISTI (HNIIP) PROGRAMSKE OSNOVE

"Osjećaj za razmjere moralna je kvaliteta." Theodore Darlymple

Uvod:

Profesija novinara više je od zanimanja. Novinari nisu samo radnici koji zarađuju radeći novinarski posao, već su profesionalci koji ispunjavaju važnu društvenu ulogu za koju su preuzeli i odgovornost. Zadaća novinara je komuniciranje često složenih stvarnosti građanima koji u demokraciji imaju i potrebu i pravo na cjelovitu i istinitu informaciju kako bi mogli donijeti kompetentne odluke u svim sferama osobnog i društvenog života i djelovanja.

Ključni društveni zadaci novinarstva su posredovanje informacija i odgovornost, a oni se ostvaruju kroz profesionalizam i kroz slobodu novinarstva to jest kroz slobodu novinara.

Profesionalizam i sloboda dva su ključna pojma vezana uz novinarstvo. Kako te pojmove možemo protumačiti i kao osnovnu dihotomiju svakog ljudskog društva, u uvodu u programske smjernice kratko ćemo se osvrnuti na filozofsko politološka ishodišta pojmova reda (što bi u novinarskom slučaju bio profesionalizam) i pojma slobode.

I

Političar i filozof kršćanske svjetonazorne formacije Edmund Burke primijetio je još u 18. stoljeću da „U svakom pravednom društvu, postoji zdrava napetost između zahtijeva reda i zahtijeva slobode. Kada je ta napetost dobro održavana, moguće je postići više društvene pravde i napretka.“

Pokušaj postizanja ravnoteže između ove dvije suprotstavljene težnje, trebao bi biti glavni izazov ne samo moderne praktične politike, nego i svih odgovornih sudionika društvenih procesa jer ta ravnoteža, koja naravno nikad ne može biti idealna, jamči skladnije političko uređenje države, zaštitu pravde, održava dobrovoljni pristanak ljudi na zakone, i osigurava našu osobnu i zajedničku sigurnost.

Iako ne može postojati sloboda bez reda, u određenom smislu uvijek postoji sukob između zahtjeva reda (koji jamči i sigurnost) i zahtjeva slobode (koja jamči ostvarivanje partikularnih interesa pojedinaca i skupina).

U današnje vrijeme mogli bismo napraviti novu stratifikaciju političkih ideologija i prema tome kako se odnose prema ovim pitanjima. Možemo primijetiti društvene sile koje se snažno zalažu apsolutnu slobodu: bila ona etička; kao moć nametanja ega i prkošenja svim konvencijama, ili se ta sloboda pokazuje kao ideja o prepuštanju slobodnom tržištu cjelokupne regulacije društva. S druge strane političko ideološke bojišnice, traži se što veći red i sigurnost. Ta se težnja također pronalazi s obje strane klasičnog političkog spektra. S desne strane težnja za redom odražava se kao konzervativno patrijarhalno ćudoređe koje vjeruje u potpunu regulaciju svih društvenih silnica na jedan pasatistički i u suvremenom svijetu neodrživ način. Lijeve težnja za redom pokazuje kao egalitarni etatizam koji bi putem državne prisile sve procese u društvu htio ugraditi u čvrsto strukturirane obrasce apstraktne ideološke pravde koja ne uvažava socijalne, pa čak niti biološke različitosti čovjeka.

Danas je sferi medijske refleksije zapadnih društava primjetna snažna neravnoteža između zagovaratelja reda i zagovaratelja slobode u korist potonjih. Zato se u ime ideološki konstruirane društvene pravde, urušava civilizacijskim hodom postignuti unutarnji red, pravda i sloboda zapadnih društava, odnosno pojedinaca i skupina koje traže više reda nego što ga dopušta medijski konstruirana stvarnost neograničenih sloboda. Nasilnim ideološkim ujednačavanjem različitosti, te insistiranjem na neograničenoj mogućnosti kršenja dosegnutih civilizacijskih konvencija posebice je lako uništavati hrvatsko društvo čija je građanska i vjerska komponenta sustavno uništavana i izbacivana iz javnog prostora tijekom 55 godišnje vladavine komunista. Tako da smo, na žalost hrvatskog društva, ali i cijele moderne civilizacije, došli smo u situaciju da je 2016. godina nakon Krista, potrebno ponovo početi učiti same osnove ustroja civiliziranog i kultiviranog ljudskog društva.

Ponovo se moramo podsjetiti da je svako pravo povezano s dužnošću i da svaka sloboda ima odgovarajuću odgovornost. Treba se podsjetiti i da ne može postojati istinska sloboda ako ne postoji i istinski red, u etičkoj, društvenoj i profesionalnoj sferi društva.

II

Već godinama svjedoci smo brojnih, ozbiljno postavljenih kritika hrvatskim medijima, novinarstvu i novinarima. Glavna, i gotovo jednoglasna primjedba zainteresiranih društvenih čimbenika jest da se vijesti ne obrađuju u skladu sa strukovnim pravilima, nego se informacije predstavljaju jednostrano, navijački, odnosno u skladu s manje ili više uočljivim

političkim, ekonomskim ili svjetonazorskim interesima određenih društvenih skupina, nositelja vlasti i/ili vlasnika medija. Dio prigovora odnosi se i na masovno okretanje velikih medija „žutilu“ i vulgarnoj komercijalizaciji. U krizi hrvatske informativne sfere, a potpomognuto širenjem internetskog novinarstva, padaju i naklade i prihodi klasičnih (tiskanih i elektronsko medijskih) izdavača, pa su mnogi kvalitetni novinari ostali bez posla, a na njihova mjesta su često dovođene osobe manjkavog novinarskog znanja i naobrazbe. Ovi procesi doveli su vrlo brzo do općeg pada kvalitete, objektivnosti i kulturološke relevantnosti novinarstva, pa je došlo do erozije ugleda novinarske profesije, a istraživanja pokazuju da je javnost općenito izgubila povjerenje u medije kao prenositelje točnih informacija.

Usporedo s procesom komercijalizacije medija, u Hrvatskoj su s vremenom nestali mnogi društveno relevantni mediji financirani kroz državni proračun, posebice s područja kulture i znanosti. No vrlo brzo nakon iščezavanja javnih medija koji su se, makar i samo deklarativno, ali ipak trudili njegovati klasičnu novinarsku profesionalnost i promicati univerzalne vrijednosti, posljednjih desetak godina pojavio se cijeli niz novih, političko klijentelističkih medija koji se financiraju iz Ministarstva kulture i državnog proračuna, a koji su pozicionirani kao parapolitički čimbenici i promotori konkretnih političkih nastojanja.

III

Zakonodavni okvir i loša pravosudna praksa također su izvor problema u hrvatskim medijima i novinarstvu, jer ne pružaju adekvatnu i pravodobnu zaštitu svim sudionicima informativnog procesa: izdavačima i novinarima kada treba štititi slobodu i sigurnost novinarstva, a oštećenim pojedincima kada je u pitanju nezakonito medijsko djelovanje prema njima.

Posljednji, iako ne i manje važan problem hrvatskog medijskog prostora, su državne medijsko regulatorne institucije, a koje svoje funkcije obavljaju što netransparentno, a što s očitom političkom i svjetonazorskom pristranošću.

S obzirom da su hrvatski mediji postali možda i najznačajniji činitelji javne i političke scene hrvatskog društva, nepostojanje profesionalnog i objektivnog stručnog novinarskog foruma nametnula je potrebu za osnivanjem nove novinarsko strukovne udruge koja će imati drukčije naglaske i način rada od postojeće udruge, opterećene ideološkim nasljeđem prošlosti i nekritičkim preuzimanjem suvremenih ideoloških sustava koji urušavaju unutarnji civilizacijski red hrvatskog društva.

Odgovornost za javnu komunikaciju ne ograničava se samo na novinarsku profesiju, već prirodno uključuje sve čimbenike javne komunikacije među koje svakako pripadaju i brojni hrvatski publicisti koji redovito objavljuju u medijima.

Zbog svih gore navedenih razloga osnovali smo novu strukovnu udrugu Hrvatski novinari i publicisti (HNiP). HNiP na probleme medija i novinarstva želi ponuditi odgovore šireg i dugoročnijeg obuhvata nego što to čini najveća strukovna udruga te sve ostale vladine i nevladine organizacije usredotočene na hrvatski informativni prostor.

Problemi koje ćemo razmatrati i na koje ćemo reagirati kroz tijela udruge, svrstani su u 6 skupina:

1. Deprofesionalizacija novinarstva
2. Pad povjerenja u medijske sadržaje i novinare kao posrednike informacija;
3. Odmicanje od istinitosti i objektivnosti medija prouzročeno težnjom za što većom brzinom izvještavanja kao i sve izraženijem problemu autoreferencijalnosti medija (i na globalnoj i nacionalnoj razini), te političkim i tržišnim uvjetima poslovanja u Hrvatskoj;
4. Prikrivena političko-ideološka propaganda i prikriveno tržišno reklamiranje - u medijima;
5. Materijalni i zaposlenički status novinara, profesionalna i socijalna prava;
6. Zakonodavni okvir: prava i obaveze sudionika izvještajnog procesa i utjecaj nositelja financijske/političke moći na medijsko zakonodavstvo;
7. Stručno definiranje novih pravila profesionalnog i neprofesionalnog novinarstva na internetu
8. Stručno usavršavanje članova društva - kako u pogledu novih i važnih hrvatskih i svjetskih tema, tako i pogledu korištenja novih tehnologija pronalazjenja, verifikacije i distribucije informacija (medija).

Osim na svojim izvršnim tijelima, HNiP će o izazovima i problemima hrvatskog medijskog prostora raspravljati na Etičkom forumu, te 3 odbora:

1. ETIČKI FORUM

Iako se radi o trendu prisutnom u svim zapadnim društvima, pitanje prikrivene/ kontekstualne političke i ideološke propagande u medijima najsloženiji je problem hrvatskog medijskog prostora, specifičan jer u sebi sadrži sve negativnosti i teret društvenog i političkog razvoja hrvatske nacije u drugoj polovici 20. Stoljeća. Najlakše ga je uočiti raščlanjujući dominantni diskurs glavnine medija/ novinara kada obrađuju teme kao što su: nacionalna svijest i interesi, povijest (posebice devedesete godine 20. stoljeća), religijske i vjerske teme, ruralno stanovništvo, dakle sklop tema koje značajnije određuju konzervativni svjetonazor, a koje se uglavnom medijski tretiraju u izrazito negativnom kontekstu. Ne želeći ulaziti u svjetonazorske razlike između lijevog i desnog, liberalnog, konzervativnog ili bilo kakvog

pogleda na svijet, HNIP neće samo podržavati, nego i poticati demokratsko pravo svakog novinara ili vlasnika medija da na transparentan i jasan način iznosi svoja svjetonazorska i politička uvjerenja, kao što će i općenito insistirati na poštovanju i jednakopravnom predstavljanju svih nenasilnih svjetonazorskih i političkih opcija.

U tom smislu, HNIP neće podržavati antropološkom i medijskom realnošću dekonstruirani strukovni mit da su „novinari u svojoj javnoj djelatnosti ideološki/politički neopredijeljeni“, jer to nije istina s obzirom da je apsolutna neutralnost i objektivnost nemoguća, nego će insistirati isključivo na procjeni stručne kvalitete novinarskog rada: od 5 W, preko uravnoteženog tretmana svih suprotstavljenih strana u raspravi (davanja najboljih argumenata obje strane, a ne najboljih s jedne a najlošijih s druge), pa do pisanog ili audiovizualnog stila predstavljanja sadržaja.

Jednaki kriteriji primjenjivat će se u slučaju prijava za prikriveni marketing, s posebnim naglaskom na prikriveno tržišno djelovanje prema djeci.

Vodeći se isključivo stručnim pravilima i donoseći prosudbe koliko je god moguće na temelju dokaza te njegujući kulturu dijaloga i tolerancije među sudionicima rasprave, HNIP će u *Etičkom forumu* raspraviti i javno iznijeti zaključke i mišljenja o društveno relevantnim pojavama /događajima na hrvatskom medijskom prostoru.

Etički forum HNIP -a također će biti otvoren svima koji žele prijaviti anomalije hrvatske medijske zbilje, pružajući tako hrvatskim građanima mogućnost jače prisutnosti u javnosti i sudjelovanje u javnoj diskusiji ili dijalogu.

2. ODBOR ZA MEDIJSKO ZAKONODAVSTVO I NADZOR POŠTIVANJA ZAKONITOSTI U MEDIJIMA

(Opseg djelovanja: Zakonodavni okvir: prava i obaveze sudionika izvještajnog procesa, utjecaj nositelja financijske/političke moći na medije, egzistencijalna ugroženost novinara)

Usprkos zakonodavnom okviru i neučinkovitoj pravosudnoj praksi, HNIP drži da je u višestranačkom društvu kakvo se razvilo u RH, te zbog otvaranja internetskih platformi za suobraćanje, pitanje osnovne političke slobode novinara i medija izgubilo prvorazredno značenje koje je imalo u totalitarnom komunističkom sustavu. Ipak, s druge su se strane pojavile brojne negativnosti koje proizlaze iz sprege nositelja ekonomske moći i medija: od zabrane kritičkog pisanja o velikim oglašivačima pod prijetnjom otkaza ili drugih sankcija preko pretvaranja medija u PR servise i marketinška oruđa pa sve do fizičkih ugroza novinara koji su pisali o obavještajnim temama, organiziranom kriminalu ili visokoj državnoj korupciji.

HNIP drži da je najvažniji način suzbijanja ovih zloporaba medijsko-poslovnog sektora u Hrvatskoj poboljšavanje zakonodavnog okvira koji regulira spomenu-ta pitanja, te njegova dosljedna primjena. U tom smislu HNIP će izraditi prijed-loge izmjena svih zakona koji se tiču

medija. Osim toga će kroz *Odbor za nadzor poštovanja zakonitosti u medijima*, pružati aktivnu javnu i pravnu potporu novinarima koji su zbog svog profesionalnog djelovanja bili egzistencijalno, pravosudno ili tjelesnougroženi.

3. INTERNETSKI FORUM

HNiP, kao strukovno udruženje okrenuto budućnosti i mladim naraštajima, posebnu pažnju posvetit će izvještajnim i novinarskim aspektima interneta.

Iako internetsko izvješćivanje ima nesumnjiv potencijal stvarne demokratizacije i poboljšavanja informiranosti društva, do sada nezabilježena brzina prikupljanja i širenja informacija/vijesti dovela je do nesnalaženja u njihovom tretmanu na svim razinama: od javnosti, preko medijskih profesionalaca pa sve do zakonodavne vlasti.

Osnovni problem internetskog izvješćivanja s gledišta novinarske struke jest mogućnost širenja informacija/vijesti u javnost bez ikakve objektivizacije, evaluacije i filtriranja, a što je dovelo do zatrpavanja medijskog prostora dezinformacijama, nerelevantnim stavovima i prikrivenim marketinškim porukama. Ovaj, društveno iznimno štetan proces odvija se na brojne načine: kroz dopuštanje „prelijevanja“ neevaluiranih (dez)informacija u klasične medije, i kroz masovno utjecajne internetske odašiljače/releje koji ni inače ne funkcioniraju u skladu s pravilima novinarske struke, i kroz širenje dezinformacija društvenim mrežama putem „superkomunikatora“, osoba s velikim osobnim utjecajem na internetu.

Prosudujući da su ovakve pojave iznimno štetne za društvo, HNiP će na svom *Internetskom forumu* reagirati i djelovati prema uvođenju viših novinarskih standarda u internetsko izvješćivanje.

4. ODBOR ZA MEDIJSKO OBRAZOVANJE

Kako bi se podigla kvaliteta medijskih sadržaja, HNiP će samostalno ili u suradnji sa znanstvenim i obrazovnim institucijama, kao jedan od prioriteta imati zalaganje za promociju i povećavanje kulturnih, znanstvenih i analitičkih sadržaja u medijima. Također, kroz ovaj odbor radit će se na medijskom obrazovanju i kultiviranju javnosti, kao i proširenju mogućnosti za stručno usavršavanje novinara. pa će HNiP, u skladu s mogućnostima, ustanoviti stipendije mladim novinarima, kao novinarske nagrade. Posebna pažnja posvećivat će se jeziku i govoru u medijima te će udruga pružati podršku svim inicijativama kojima je cilj promicanje hrvatskog jezika. Također će kroz ovaj odbor potaknuti projekt profesionalnog licenciranja mladih novinara.